

◆ “İ s t i - i s t i ”

NƏSRDƏ YENİ İMZA

“Azərbaycan” jurnalının son nömrələrinin bində imzasına ilk dəfə rast gəldiyim Xanım Aydının “Sərçə” hekayəsini oxuduqdan sonra müəllif haqqında kiçik də olsa məlumatə ehtiyac duyдум və internetdə axtarış verdim. Qarşıma çıxan, o qədər də çox olmayan informasiyadan məlum oldu ki, Xanım Aydın (Kərimova Büyükxanım) tərcüməçi, nasir, şair, publisist, ssenarist kimi fəaliyyət göstərir.

“Sərçə” əsəri mövzusunun aktuallığı ilə yanaşı, müəllifin geniş müşahidə qabiliyyətinə, real gerçeklikləri əks etdirmək bacarığına, fikri sadə, ləkonik tərzdə ifadə etmək ustalığına və bənzətməli dil imkanlarına malik olması ilə diqqəti dərhal cəlb edir. Əsər sujeti, strukturu baxımından mürəkkəb deyil. Lakin hekayədə xəstə övlad dünyaya gətirmiş təcrübəsiz gənc ananın yaşadığı psixoloji-ruhi sarsıntılar, personajı, hadisələri çoxşaxəli olmayan bu əsərdə kifayət qədər gərgin vəziyyətlər yaradır. Hekayəni oxuduqca diqqəti çəkən əsas cəhətlərdən biri, bəlkə də ən başlıcası gənc yaziçinin əsər boyu həyatın çox amansız, sərt üzüyle rastlaşmış bir ananın təkbaşına yaşadığı çətinlikləri, keçirdiyi hissələri, əzab və ixtirabları, bəzən ümidsizliyə qapanmalarını və nəhayət, xəstə övladını yaşıatmaq ümidiñə sığınib yaşıamaq əzmini, yaşadığı qeyri-adi narahatlığı heç bir süni boyadan istifadə etmədən dəqiq, təbii qələmə almasıdır. Xəstəxana mühitindən başlayaraq sona qədər xəstə övlad acısı çəkən ananın ixtirabları oxucunu sarsıtmaya bilmir. Əlbəttə, bu, müəllifin uğurudur. Özü də, yaziçinin konkret bir obrazın timsalında qələmə aldığı canlı, real hadisələr ananın hissələri çərçivəsində məhdudlaşmış qalmır, həyatda müxtəlif situasiya və məqamlarda, labübədən həyat gerçəkliliklərində insanın yaşadığı hissələrin məcmusuna çevirilir. Körpəsini evə gətirdikdən sonra həkim müayinəsindən keçirən, xəstəliyindən agah olan ananı qarşıda gözləyəcək həyatın məhrumiyyətlərini düşünərkən keçirdiyi hissələri müəllif olduqca təbii, canlı əks etdirir. Ana qısa bir zaman kəsimində bir-birinə zidd hal və hissələri yaşamağa məcbur qalır. Onun həm bir ana, həm də həyat yoldaşı kimi həssaslığı, dözümlülüyü düşüncə, hərəkət və davranışlarında reallaşdırılır. Ananın ixtirabları fonunda müəllif yaşadığımız cəmiyyətin müxtəlif zümrələrinin - həkim, sahə həkimi, bağça müdərəsi və b. münasibətlərində ayrı-ayrı xarakterləri səciyyələndirir, zamanın, insanlararası münasibətlərin, davranış və hərəkətlərin fonunda cəmiyyətin psixologiyasını təsvirə getirir. “Daun” sindromlu uşağın xəstəliyi ananın yaşıntılarda “daun” sindromlu cəmiyyətin iç üzünü, ruhunu açır. Konkret bir situasiyanı əks etdirərkən müəllif geniş təfərrüatlara varır. Əsərdə obraz jest, mimika, hərəkət, dilin daxili potensial imkanları hesabına təqdim olunur. Həkim Qüdrət övladının xəstəliyi ilə bağlı acı xəbəri anaya çatdırmaq istədiyi səhnədə Xanım Aydının bir nasir kimi potensialı çox aydın görünür. Həmin səhnədən bir parça da diqqət edək: “Üzündə zəlzələ sonrası həyəcan tügən etdiyini açıq-aşkar görüürəm. Narahatlıq məni canavar kimi didir, hələ bir başımın üstündə də ulayır. Gözümü gözündən çəkə bilmirəm. Hiss edirəm ki, gözlərini yayındır. Hərəkətlərinə diqqət edirəm. Əlini çıynimdən

götürüb cibinə soxur. Kağız-kuğuzla dolu ciblərinə, deyəsən, əlləri yerləşmir. Çixardır və belində cütləyir. Ağzından bir kəlmə də çıxartmadan o yana-bu yana var-gəl edir. O, var - gəl elədikcə baxışlarım da arxasınca ayaqyalın sürünür”. Gerçekliyin real təqdimatında müəllif qısa, ləkənək, əvvəl cümlələrdən istifadə edir və dilin daxili imkanlarından istifadə edərək obrazı və yaxud situasiyanı dolğun və tutumlu əks etdirir.

Əsər ifadə və təsvir vasitələri baxımından da zəngindir. “Səhər hələ özünü təzə-təzə ortalığa atmaq istəyir”, “Nənəm demiş, bu əvvəli-axırı olmayan nisə dərdlər öldürəcək məni”, “Gözümü həvəngdəstə kimi döyə-döyə qalıram”, “Problemlərim kimi bir-birinə keçirilib uzanan parket döşəmənin üstüylə addımladıqca, sayıram”, “Beynimə ağrı-acını zalim elə bil çəkicəle mismarlayır”, “Gözlərimin ucurumu o qədər dərin, o qədər bomboşdu ki, boylanmaq istəyən olsa, düşər tikə-parça olar”, “Elə bil qaranlıq, hər tərəfi hörümçək toruyla süslənmiş, yarasalarla dolu vahiməli mağara labirintinə düşmüşəm, qurtula bilmirəm”, “Nəfəsim hardasa ciyərimdə ilişib qalıb”, “Külək də küçədə ulayır e, ulayır. Elə bil küləyin balası ölüb”, “İçim yorğan astarı kimi ağızmanın çöle çıxır”, “Gecə yarını keçib evdə yula kimi fırlanıram” və s. Əsərdə müşahidə itiliyi, dilin potensial imkanlarından yaradıcılıqla istifadə etməklə müəllif yaşantı və hadisələri elə inandırıcı, təbii şəkildə əks etdirir ki, reallıqla real mətn arasında vəhdət yaranır. Bədii əsərdə reallığı şərtləndirən bir sıra amillər var. Hadisələrin real, təfərrüatlı təqdimində nəsrə müxtəlif vasitələr - dil, jest, danışq, mimika və s. Xanım Aydının əsərində də dil reallığı şərtləndirən əsas vasitələrdən biri kimi çıxış edir. Müəllif yazılarının birində qeyd edir: “Yaratdığım bütün obrazları və qurduğum bütün hadisələri, konkret olaraq, real həyatdan götürürəm. Çünkü, film də, serial da, elə teatrın özü də həyatdır! Həyatın səhnəyə, ekrana köçməsidir”.

Əsərin bədii nəsr nümunəsi kimi məziyyətləri az deyil. Bununla belə, hekayənin bəzi parçalarında bir tələskənlik də var. Həmin parçalarda təhkiyənin statusu müəllif statusundan aşağıdır. Bir vacib məsələni də çatdırmaq istərdik ki, heç şübhəsiz, gündəlik rastlaşduğumuz müəyyən hadisə, situasiya, hətta əşya, predmet, detal və s.-nin mətnə çəvrilmə potensialı var. Bunun gerçekləşməsi isə müxtəlif vasitə və priyomlarla reallaşır. Müəllif hər bir mövzunun mətnyaratma potensialını o zaman gerçekləşdirə bilir ki, özünü müəllif hüququndan azad edərək təhkiyəçinin ixtiyarına buraxır. Nəsrə mətnlə müəllif arasında deyil, təhkiyəçi arasında rabitə yarandıqda istənilən mətni əldə etmək mümkün olur. Əfsuslar olsun ki, əsərdə bu rabitə bəzən itirilir, çilpaq reallıq ahəngi pozur. Həm də əsərin sonuna doğru hadisələrin axını, sürəti bir-birini əvəzlədikcə mətn daralmağa doğru gedir.

Müəllif “Sərçə” əsərindəki problemə “Günəşin övladı” hekayəsində də toxunmuşdur. Sujet baxımından hər iki əsər arasında eynilik və təkrarlar da var. “Sərçə” əsərində “daun” sindromlu qız övladı dünyaya gətirən ananın iztirablarını “Günəşin övladı” hekayəsində təcrübəli, lakin savadsız ananın eyni xəstəliyin daşıyıcısı olan oğlan uşağı dünyaya gətirməsi, ailədə yaşadığı çətinliklər əvəzləyir. Nə yaxşı ki, müəllif hər iki əsərdə faktlar üzərində geniş dayanır, hamiya məlum olan elmi informasiya ilə oxucunu yüklemir (bu hal müasir nəsrimizdə tez-tez təsadüf olunan hallardandır), xəstəliyin təfərrüatına varır, övladları ilə birləşə hər iki ananın yaşadıqları çətinlikləri əks etdirir.

Xanım Aydın yaradıcılıqda ilk addımlarını atır. Təbii ki, onun əsərlərində də bübermələr, tələskənlik və təkrarçılığa rast gelir. Biz ümid edirik ki, geniş müşahidə qabiliyyətinə, dilimizin daxili, potensial imkanlarına bələd olan bu gənc yazıçı bundan bələ daha kamil əsərlər yazacaq və ən istedadlı yazıçılar sırasında layiqli yerini tutacaqdır.

Günay QARAYEVA